

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра міжнародного публічного права

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 6 від «07» 09 2020 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
INTERNATIONAL RESPONSIBILITY LAW

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

Київ 2020

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ заборонено

Автор:

Л.М. ДЕШКО, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного публічного права КНТЕУ.

Рецензенти: М. О. Медведева, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Д. О. Заболотня, Генеральний секретар, керівник апарату Президента Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри міжнародного публічного права 17.02.2020 р., протокол № 10.

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ /

INTERNATIONAL RESPONSIBILITY LAW

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Право міжнародної відповідальності» призначена для підготовки здобувачів ступеня вищої освіти доктор філософії галузі знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 293 «Міжнародне право».

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти КНТЕУ із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-наукової програми КНТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Право міжнародної відповідальності» є надання здобувачам ступеня вищої освіти доктор філософії поглиблених знань, навичок, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі міжнародного права та, зокрема, права міжнародної відповідальності, успішного провадження професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, а також проведення наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Завданнями дисципліни «Право міжнародної відповідальності» є вивчення еволюції поняття міжнародної відповідальності, її правової природи, концепції права міжнародної відповідальності, відповідних джерел міжнародного права, оцінка результатів кодифікації норм міжнародної відповідальності держав, міжнародних організацій, виявлення особливостей міжнародно-протиправного діяння держави та міжнародної організації, змісту міжнародної відповідальності держави та міжнародної організації, особливостей імплементації міжнародної відповідальності.

Предметом вивчення дисципліни є сукупність міжнародно-правових норм, що встановлюють міжнародну відповідальність, принципи міжнародного права, а також процес їх підготовки, запровадження, імплементації країнами-членами.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

знання

- теоретичні положення права міжнародної відповідальності і міжнародного права прав людини, міжнародного кримінального права;
- механізм застосування міжнародно-правових санкцій;
- основних юридичних фактів і подій міжнародно-правового характеру;
- сучасних актуальних проблем права міжнародної відповідальності.

вміння

- оперувати правовими поняттями з права міжнародної відповідальності;
- оцінювати міжнародні та внутрішньодержавні події та факти, приймати рішення та вчиняти юридичні дії в точній відповідності з нормами міжнародного права;
- здійснювати правову експертизу міжнародних та національних актів;
- надавати кваліфіковані юридичні висновки та консультації з питань міжнародного права;
- застосовувати норми міжнародного права.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Право міжнародної відповідальності», як вибіркова компонента освітньо-наукової програми, забезпечує оволодіння здобувачами фаховими компетентностями:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Фахові компетентності за освітньою програмою</i>		
ФК1	Здатність до дослідження, порівняння, узагальнення, систематизації основних міжнародно-правових концепцій та теорій, формулювання та обґрунтування наукових підходів до вирішення актуальних питань міжнародних відносин.	1-6
ФК2	Знання принципів сучасного міжнародного права та їх забезпечення на універсальному, регіональному та субрегіональному рівнях, здатність до формування системи знань щодо їх стану, особливостей, тенденцій і перспектив розвитку.	1, 2, 4-6
ФК3	Здатність до застосування наукових знань і методик з метою удосконалення правового механізму реалізації норм міжнародного права на універсальному, регіональному та субрегіональному рівнях.	2-6
ФК4	Здатність виявляти, формулювати і пропонувати інноваційні вирішення міжнародно-правових проблем.	1-6
ФК5	Здатність досягати наукових результатів, що переосмислюють наявні та створюють нові цілісні знання відповідно до актуальних проблем розвитку міжнародного права з використанням новітніх методів наукового дослідження.	1-6

ФК6	Вміння застосовувати методологію юридичного аналізу, а також мультидисциплінарний аналіз міжнародно-правових проблем.	1-6
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПРН6	Здатність виявляти проблеми, визначати наукові завдання у сфері розвитку міжнародного права та обирати методи для їх розв'язання.	1-6
ПРН7	Уміння проводити наукові дослідження, визначати нові підходи, напрями, шляхи вирішення складних міжнародно-правових завдань.	1-6
ПРН8	Опанування методик юридичного та більш широкого наукового аналізу для вирішення як фундаментальних, так і прикладних проблем сучасного міжнародного права.	1-6
ПРН10	Опанування підходів до моделювання складних міжнародно-правових процесів, прогнозування їх розвитку в умовах динамічних світових перетворень.	2-6
ПРН11	Здатність до розробки конкретних пропозицій до удосконалення правового механізму реалізації норм міжнародного права на універсальному, регіональному та субрегіональному рівні.	2-6
ПРН14	Здатність діяти у складних та непередбачуваних ситуаціях, адаптуватись до нового середовища у професійній діяльності.	3-6

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Еволюція права міжнародної відповідальності

Міжнародний правопорядок, верховенство права та міжнародна відповідальність.

Концепції права міжнародної відповідальності. Вплив доктрини на розвиток права міжнародної відповідальності.

Еволюція поняття міжнародної відповідальності. Правова природа міжнародної відповідальності, підстави для її виникнення, суб'єкти.

Взаємозв'язок між відповідальністю фізичної особи та держави за скоєння міжнародного правопорушення. Індивідуальна (кримінальна) відповідальність фізичної особи за міжнародним правом.

Види та форми міжнародної відповідальності.

Кодифікація норм міжнародної відповідальності держав. Кодифікація норм міжнародної відповідальності міжнародних організацій.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-6.

Додатковий: 1-10.

Тема 2. Міжнародно-протиправне діяння держави

Відповідальність держави за її міжнародно-протиправні діяння. Елементи міжнародно-протиправного діяння держави. Кваліфікація діяння держави як міжнародно-протиправного.

Поведінка органів держави. Дії осіб або утворень, що здійснюють елементи державної влади. Поведінка органу, наданого в розпорядження однієї держави іншою державою. Перевищення повноважень чи порушення вказівок. Поведінка під керівництвом чи контролем держави. Поведінка за відсутності офіційної влади або при її неспроможності. Поведінка повстанського або іншого руху. Поведінка, яка державою визнається і приймається за власну.

Зміст і ознаки порушення міжнародного зобов'язання. Критерії визначення часу, впродовж якого тривало порушення міжнародного зобов'язання. Порушення, що складається з сукупного діяння.

Відповідальність держави у зв'язку з діями іншої держави.

Обставини, що унеможливають відповідальність держави: згода, самооборона, контрзаходи у зв'язку з міжнародно-протиправним діянням, форс-мажор, дії в стані лиха, дії в стані необхідності. Дотримання імперативних норм. Наслідки посилання на обставини, що унеможливають протиправність.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 3, 4, 7, 8, 10.

Тема 3. Зміст міжнародної відповідальності держави

Юридичні наслідки міжнародно-протиправного діяння. Обов'язок держави-порушниці виконати порушене зобов'язання. Припинення державою-порушницею протиправного діяння, якщо воно продовжується, гарантування його не повторення надалі. Відшкодування за збитки. Неприпустимість посилання держави на своє національне законодавство для виправдання невиконання нею своїх зобов'язань. Обсяг міжнародних зобов'язань держави, що несе міжнародну відповідальність.

Форми відшкодування збитків, спричинених міжнародно-протиправним діянням. Реституція. Компенсація. Сатисфакція. Відсотки. Застереження щодо «збільшення збитків» внаслідок свідомих чи необережних дій або бездіяльності потерпілої сторони.

Серйозні порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 3, 4, 7, 8, 10.

Тема 4. Імплементация міжнародної відповідальності держави

Поняття «ініціювання відповідальності» (invocong responsibility). Притягнення до відповідальності потерпілою державою: доктринальні підходи. Право потерпілої держави ініціювати відповідальність держави-порушника. Звернення потерпілої держави з вимогою до держави-порушника чи до компетентної міжнародної установи, допустимість вимог. Мовчазна згода. Втрата права потерпілої держави ініціювати відповідальність держави-порушника. Множинність потерпілих держав. Множинність відповідальних держав. Притягнення до відповідальності державами, іншими, ніж потерпіла.

Мета і межі контрзаходів. Зобов'язання потерпілої держави, яких вона повинна дотримуватися і під час застосування контрзаходів. Пропорційність. Умови застосування контрзаходів. Припинення контрзаходів. Заходи, які вживаються державами, іншими, ніж потерпіла.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 3, 4, 7, 8, 10.

Тема 5. Міжнародно-правові санкції

Міжнародно-правові санкції: поняття, основні концепції. Співвідношення понять «санкції», «примусові заходи», «контрзаходи».

Концепція цілеспрямованих санкцій. Торгові санкції Ради Безпеки ООН. Фінансові санкції Ради Безпеки ООН. Ембарго на постачання зброї. Санкції, пов'язані з перериванням повітряного сполучення. Санкції, пов'язані із забороною на в'їзд до інших країн. Дипломатичні санкції Ради Безпеки ООН. Санкції, спрямовані на обмеження або припинення наукового співробітництва.

Застосування цілеспрямованих санкцій у практиці Ради Безпеки ООН: санкції Ради Безпеки ООН, спрямовані на боротьбу з тероризмом; санкції Ради Безпеки ООН у зв'язку з порушенням режиму нерозповсюдження ядерної зброї; застосування санкцій Радою Безпеки ООН для врегулювання збройних конфліктів неміжнародного характеру.

Санкційні режими ЄС. Санкції ЄС проти Російської Федерації. Санкційні режими у США. Санкції США проти Російської Федерації. Санкційні режими в Україні.

Вплив санкцій на міжнародну торгівлю. Контрсанкції. Торгові відносини між Україною та Російською Федерацією. Спори СОТ DS512, DS525, DS532.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-4.

Додатковий: 3, 4, 7, 9, 10.

Тема 6. Міжнародна відповідальність міжнародних організацій

Міжнародна організація, правила міжнародної організації, орган міжнародної організації, агент міжнародної організації. Відповідальність

міжнародної організації за її міжнародно-протиправні діяння. Елементи міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації. Кваліфікація діяння міжнародної організації як міжнародно-протиправного.

Поведінка органів або агентів міжнародної організації. Дії осіб або утворень, що здійснюють елементи державної влади. Поведінка органів держави або органів чи агентів міжнародної організації, наданих в розпорядження іншій міжнародній організації. Перевищення повноважень чи порушення вказівок. Поведінка, яка міжнародною організацією визнається і приймається за власну.

Зміст і ознаки порушення міжнародного зобов'язання. Критерії визначення часу, впродовж якого триває порушення міжнародного зобов'язання. Порушення, що складається з сукупного діяння.

Відповідальність міжнародної організації у зв'язку з діями держави чи іншої міжнародної організації. Обставини, що виключають протиправність.

Міжнародно-протиправне діяння міжнародної організації. Зміст міжнародної відповідальності міжнародної організації. Імплементация міжнародної відповідальності міжнародної організації. Відповідальність держави в зв'язку з поведінкою міжнародної організації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-4, 6.

Додатковий: 1, 10, 11.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

2. Делійська Декларація БРІКС від 29 березня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

3. Резолюція ГА ООН № 56/689 «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» від 12 грудня 2001 р. URL: <https://www.un.org/ru/ga/56/docs/56res2.shtml>.

7. Резолюція ГА ООН № A/63/10 «Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій». URL: <https://legal.un.org/ilc/reports/2011/russian/chp5.pdf>.

8. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. Підсумковий Документ Світового Саміту 2005 № 60/1 від 24 жовтня 2005 г. Док. ООН A / RES / 60/1.

9. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/36 «Розподіл збитків у разі транскордонного шкоди, заподіяної в результаті небезпечних видів діяльності» від 04 грудня 2006 р. Док. ООН A / RES / 61/36.

10. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 62/68 «Розгляд питання про запобігання транскордонної шкоди від небезпечних видів діяльності та розподіл збитків в разі такої шкоди» від 06 грудня 2007 р. Док. ООН A / RES / 62/68.

11. Резолюція Ради Безпеки ООН №216 від 12 листопада 1965 р. Док. ООН S / RES / 216.

12. Резолюція Ради Безпеки ООН №662 від 9 серпня 1990 р. Док. ООН S / RES / 662.
13. Резолюція Ради Безпеки ООН №827 від 25 травня 1993 р. Док. ООН S / RES / 827.
14. Резолюція Ради Безпеки ООН №1556 від 30 липня 2004 р. Док. ООН S / RES / тисяча п'ятсот п'ятьдесят шість.
15. Резолюція Ради Безпеки ООН №1591 від 28 березня 2005 р. Док. ООН S / RES / 1591.
16. Резолюція Ради Безпеки ООН №1674 від 28 квітня 2006 р. Док. ООН S / RES / 1674.
17. Резолюція Ради Безпеки ООН №1704 від 25 серпня 2006 р. Док. ООН S / RES / 1704.
18. Резолюція Ради Безпеки ООН №1769 від 31 липня 2007 р. Док. ООН S / RES / 1769.
19. Резолюція Ради Безпеки ООН №2063 від 31 липня 2012 р. Док. ООН S / RES / 2063.
20. Резолюція № 3281 (XXIX) від 12 грудня 1974 р. «Хартія економічних прав і обов'язків держав». Прийнята на 2315 Пленарному засіданні 29 сесії Генеральної Асамблеї ООН. Док. ООН A / RES / 3281.
21. Резолюція Ради Безпеки ООН від 31 юля 2012 р. S / Res / 2063. Док. ООН S / RES / 2063.
22. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
23. Статут Міжнародного суду 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
24. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 8 серпня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201.
25. Статут Міжнародного кримінального трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди, та громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, вчиненні на території сусідніх держав за період з 1 січня 1994 року по 31 грудня 1994 року, від 8 листопада 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65.
26. Статут Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території колишньої Югославії з 1991 року від 25 травня 1993 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU93375>.
27. Статут ООН від 26 червня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

Основний

1 Henriksen A. International Law: Second Edition. Oxford University Press. London, 2019. 384 p.

2. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.

3. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.]; за заг. ред. В. В. Мицика. – Харків : Право, 2018. Т. 2. 624 с.

4. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.]; за заг. ред. В. В. Мицика. – Харків : Право, 2019. Т. 1. Основи теорії. 416 с.

5. Андрейченко С. С. Концепція атрибуції поведінки державі в міжнародному праві : монографія. Фенікс, 2015. 578 с.

6. Денисова Д.О. Відповідальність міжнародних організацій: монографія / Д. О. Денисова ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. І. Дмитрієва. Одеса : Фенікс, 2014. 323 с.

Додатковий

1. Zubok V. International Relations: 3 edition. Oxford University Press, 2019. 464 p.

2. Аносова Ю.В. Юрисдикція міжнародних судових органів щодо злочину геноциду: Дис. ... кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право» (293 – Міжнародне право). Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2018. 270 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14809/Anosova_Yurysdyktsiia_mizhnarodnykh_sudovykh_orhaniv_shchodo_zlochynu_henotsydu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Важна К.А. Концепція кримінальної відповідальності держави: можливість реалізації в сучасному міжнародному праві : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 292 с. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/31750/1/Важна%20К.А._Монографія_Концепція%20кримінальної%20відповідальності%20держави_2017р..pdf

4. Задорожній О.В. Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія. Київ: К.І.С., 2015. 678 с.

5. Задорожній О.В. Генеза міжнародної правосуб'єктності України: монографія. Київ: К.І.С., 2014. 688 с.

6. Задорожній А.В. Российская доктрина международного права после аннексии Крыма: монографія. Київ: К.І.С., 2015. 188 с.

7. Задорожній О.В. Міжнародне право в міждержавних відносинах України і Російської Федерації 1991–2014: монографія. Київ: К.І.С., 2014. 960 с.

8. Задорожній О.В. Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.

9. Малишева Ю. В. Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН: Дис. ... кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право» (293 – Міжнародне право). К., 2016. 253 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/malisheva-yu.v.-tsilespryamovani-sanktsiyi-ta-yih-zastosuvannya-radoyu-bezpeki-oon-_d_.pdf

10. Сіваш О.М. Кодифікація Комісією міжнародного права норм міжнародно-правової відповідальності. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm 2017 4 37/

11. Чехович Т. Передумови та підстави виникнення міжнародно-правової відповідальності. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. 2010. Вип. 84. С. 31-35.

Internet-ресурси

1. Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Сайт ООН. URL: <http://www.un.org>
3. Сайт Комісії міжнародного права. URL: <http://www.un.org/law/ilc>
4. Сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <http://www.icc.int>
5. Сайт Міжнародного суду ООН. URL: <http://www.icj-cij.org>
6. Сайт Європейського Союзу. URL: <http://europe.eu.int>
7. Сайт Ради Європи. URL: <http://www.coe.in>
8. Vienna Convention on the Law of Treaties. URL: <http://www.eisil.org/>
9. Сайт бібліотеки ООН. URL: <https://library.un.org>
10. British Library. URL: <http://www.bl.uk/onlinegallery/index.html>
11. Сайт СОТ. URL: <https://www.wto.org>.